

ETNOGRAFIE

ASPECTE ISTORICO-ETNOGRAFICE ALE SATULUI PRILOG (SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA

ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA) OGLINDITE ÎN DOUĂ DOCUMENTE ALE VREMII

LUCIAN CUCUIET

Examen et Fassionis ad Novem Puncta Possessionis Rósa Pallag (Întrebare și mărturisiri la cele nouă puncte asupra satului Prilog)¹ constituie un document care restituie ambianța de viață, consemnând aspecte economice și sociale ce pot reprezenta date și repere semnificative ale unui fond comun istoric și etnografic.

Textul este redactat de către Emericus Eötvös, judele substitut al nobililor și conscriptor urbarial trimis și de către Ioannes Nagy, jurat (iurassor). În numele celor chestionați semnează Cosma Gabor, jude comunal, precum și cei șapte jurați ai satului înscriși cu numele. Documentul este întocmit sub forma unor întrebări și răspunsuri. Declarațiile celor întrebați fac cunoscute elemente de cultură materială și de raporturi sociale existente în satul Prilog. Acest text cuprinzând și formulări în limba latină este scris în limba maghiară și datează din 6 ianuarie 1773 (Pl. VI).

Răspunsurile conțin și comunică date pentru cunoașterea unei realități sociale și etnice, într-un mod care are un nivel destul de înalt de adevăr și fidelitate față de cele relatate. O prezentare cât mai corectă a spiritului valoarea intrinsecă a mărturiei care a servit ca bază pentru reglementarea urbarială din anul 1774.

În prima parte a documentului se constată elemente sugestive care reflectă starea ocupațiilor de bază: cultivarea pământului și creșterea animalelor.

Despre terenul arabil se menționează calitatea acestuia și se declară că se cultivă grâu curat și orz de două ori pe an. Ca inconveniente ale pământului arabil se amintesc puținătatea acestuia și existența ogorului cu un singur câmp. Fînețele — prata — nu sînt supuse inundațiilor și se obține fin de bună calitate, dar și suprafața fînețelor este destul de mică.

În ceea ce privește pășunea — pascum — aflăm că aceasta este corespunzătoare pentru toate vitele și cu iarbă de calitate bună. Se mai spune și un neajuns similar legat de suprafața destul de restrînsă a pășunii din hotarul satului. În aceste condiții, locuitorii sînt obligați să plătească o taxă cînd își duc vitele pe pășunea din hotarul satului vecin. În adăpă-

¹ Filiala Arhivelor Statului Satu Mare, Fond Tribunalul Județean Satu Mare, Acte urbariale, nr. 1444, 6 ianuarie 1773.

toare — *adaquavatio* — se găsește apă bună și îndestulătoare. Se arată că se află, în apropiere, în hotarele așezărilor învecinate.

Orașele Satu Mare și Sighet, precum și Orașu Nou, apar, în contextul documentului, înscrise ca târguri — *emporium*. Se include pentru puținele produse pe care le duceau, plata vămii la podul de peste Someș din Sătmar. Alte aspecte legate de vamă nu se precizează. Iar în baza dreptului „*beneficium merendi*“ de la Satu Mare și Sighet se aducea sare.

De la Orașu Nou, când se ține târg, aflăm că locuitorii Prilogului își pot procura obiecte de uz casnic. Deși documentul este incomplet în ceea ce privește consemnarea provenienței acestor obiecte de uz casnic aduse din târgul de la Orașu Nou, totuși se poate adăuga în acest cadru argumentul logic al existenței unei ceramicii de Vama, localitate situată în apropiere de Orașu Nou.

Alte date se referă la pădurile ce constituie sursă pentru aprovizionarea cu lemne — *lignatio* — atât pentru construcții, cât și pentru foc, declarându-se că lemnul este suficient și drumurile sînt bune. Se mai completează și faptul că lemnele pot fi transportate și pe spate.

Despre pădurile producătoare de ghindă² — *glandinatio* — se înseamnă locul lor în hotar împreună cu ale stăpînului feudal. Această notație indică că nu se constată păduri alodiale.

Vii alodiale — vineae — sînt înregistrate în hotarul satului unde sînt dealuri cu vii numeroase. În textul documentului se mărturisește că fiecare gospodar o dată la doi ani, la culesul viilor are obligația să dea un sac (de struguri) și cîte o găină stăpînului feudal. Din vin³, se spune că este permis pe întreg cursul anului locuitorilor să vîndă vin, întrucît stăpînul nu-l comercializează, dar nici ei nu îl vînd.

În acest document se înregistrează amintindu-se și dealurile de vii din vecinătate — vicinia promontiorum — de la Viile Orașului Nou, Livada și Seini, dezvoltându-se și prin această observație, practicarea viticulturii la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

Despre grădinile de pomi — *pomaria* — din această localitate, se înscriscă că nu sînt specifice.

Se menționează inexistența apei pentru topitul cînepii, care se găsește numai în apropierea hotarului, fapt care nu exclude existența preocupării pentru cultivarea cînepii.

O situație similară se remarcă și în cazul morilor⁴, care se află construite în apropierea hotarului, în satele învecinate.

Din acest text se desprinde sub raport social că iobagii menționați sînt coloni veșnici — coloni perpetua obligationes — și jeleri cu gospodărie, numiți — *inquilini domos habentes*. În satul Prilog, în anul 1773 nu este în folosință nona⁵ și dijma din nici un produs față de stăpînul feu-

² acad. David Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. II, București, Editura Academiei R.S.R. 1968, p. 348.

³ Ibidem, p. 348, p. 461.

⁴ Ibidem, p. 351, p. 395.

⁵ Ibidem, p. 348.

dal. Dijma regală nu se dă⁶. În contextul documentului, se exemplifică și cazul unor daruri periodice anuale, acela de a da câte o baniță de unt⁷.

Obligațiile în muncă sînt legate de lucrul la vie, dar nu este exprimat numărul zilelor de lucru. Mai există obligația de a merge o zi la cosit și la strînsul finului. Cine posedă animale are obligația de transport, cînd apare această necesitate.

În cadrul întrebărilor referitoare la obligațiile față de stăpînul feudal, sînt redați cu numele proprietarii de pămînturi.

Sub raport etnic, satul Prilog este o așezare cu populație românească, distincție care este dovedită nu numai de specificul obligațiilor, dar este relatată și în cadrul observațiilor generale din Conscriptia contribuabililor din Prilog⁸, redactată în 7 iunie 1828, de Andrassy Samuel, conscriptor de stat (Pl. VII).

În ansamblu aceste observații de la începutul secolului al XIX-lea, privesc cîteva probleme, unele fiind asemănătoare cu cele din primul document descris. Sînt consemnate amănunte despre așezarea satului Prilog din zona Oașului, calitatea pămîntului, producția cîmpului arabil, fineața, creșterea animalelor, pășunea, veniturile locuitorilor și sursa acestora din arat, semănat și transport, tîrgurile (Sighet, Satu Mare, Carei).

Ceea ce este relevant față de primul text sînt cîteva date și aprecieri calitative asupra unor aspecte de cultură materială. De asemenea, în comparație cu documentul din anul 1773, sînt formulate și observații care pot avea un caracter inexact.

Imaginea terenului arabil din Prilog este bine conturată atît prin prezentarea pămîntului arabil, ca avînd o mărime mijlocie și fiind mai slab productiv din cauza solului argilos, cît și prin faptul că menționează aplicarea sistemului de agricultură: ogor cu două cîmpuri la începutul secolului al XIX-lea, cultivarea numai a culturilor de primăvară: porumb și ovăz și inexistența sesiilor urbariale pustii.

În conținutul documentului sînt introduse precizări privind aratul și folosirea coșurilor pentru fertilizarea pămîntului.

Pentru perioada cînd au fost redactate aceste observații, se constată diminuarea preocupării pentru cultura viței de vie, care este cultivată, așa cum se consemnează, mai mult pentru fruct.

Textul acestui document amintește și însemnătatea activității manuale depusă pentru preocuparea hranei și pentru confecționarea îmbrăcămintei de către locuitorii Prilogului. Specificîndu-se scurte referiri privind ocupațiile, documentul pune în evidență agricultura și creșterea animalelor.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem, p. 347.

⁸ Filiala Arhivelor Statului Satu Mare, Fond Tribunalul Județean Satu Mare, Acte urbariale, nr. 1447, 7 iunie 1828.

Coordonatele celor două documente prezentate oglindesc importante aspecte istorico-etnografice ale unui sat din Țara Oașului în ultima parte a secolului al XVIII-lea și primele decenii ale secolului al XIX-lea. Aceste mărturii fac parte dintr-un context care reprezintă imaginea tradițională a satului Prilog, cu accente economice și sociale.

Reflectarea asupra elementelor care alcătuiesc acest cadru economic și social oferă posibilitatea de a extrage și de a cunoaște câteva note istorice și etnografice semnificative.

**HISTORISCHE-ETNOGRAPHISCHE
ASPEKTE DES DORFES PRILOG
(ENDE DES 18. JHDS UND ANFANG
DES 19. JHDS.) WIDERSPIEGELTE
IN DEN ZEITGENÖSISCHEN
DOKUMENTEN**

(Zusammenfassung)

Diese Mitteilung beschreibt und analysiert zwei archivistische Dokumente. Es sind historisch-etnographische Aspekte eines Dorfes aus dem Oascher Land, am Ausgang des XVIII. Jahrhunderts und in den ersten Jahrzehnten des XIX. Jahrhunderts vermerkt.

Die zwei Dokumente ermöglichen das Kennenlernen des ökonomisch-sozialen Lebens des Dorfes Prilog aus dem Oascher Land.